

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 82.09

DOI 10.31494/2412-933X-2019-1-9-9-10

ЩЕ ОДИН ШТРИХ ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛЕМІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ УНІЙНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Ольга Новик,

професор кафедри української та зарубіжної літератури
і порівняльного літературознавства

Бердянського державного педагогічного університету

noviop@gmail.com

**Ткачук Р.Ф. ПОЛЕМІЧНА ТРАДИЦІЯ УНІЙНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ КІНЦЯ ХVІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІ СТ.: ДОБА І
ПОСТАТІ, ТЕКСТ І ПРОТОТЕКСТ, РИТОРИКА І ПОЕТИКА:** монографія.
Київ: КММ, 2019. 486 с.

Міжконфесійна полеміка викликала появу великого масиву текстів в українській літературі, які наразі ще очікують на увагу дослідників. Попри низку статей і монографій сучасних українських науковців, про полемічну літературу (С. Бабич, К. Борисенко, І. Ісіченко, Н. Поплавська, С. Сухарєва, Р.Радишевський, Л.Ушкалов та ін.), вочевидь, літературознавство тільки робить перші кроки до перепрочитання полемічних текстів, тим паче, що переважна частина пам'яток не перевидавалася, та ще й залишається не перекладеною українською мовою. Кожне нове дослідження, що вводить у науковий обіг тексти полемічного письменства, наразі є актуальним, тож і тема полемічної традиції унійних письменників кінця ХVІ–першої половини ХVІІ ст. є на часі. Традиція полемічної літератури формувалася під впливом багатьох чинників, поєднувала вплив як православної, так і католицької культури, а вивчення цього пласту письменства вимагає міждисциплінарного підходу.

Монографія Руслана Ткачука складається з чотирьох розділів. Перший розділ «Формування системи риторичного текстотворення та її функціонування в полемічному письменстві ХVІ – ХVІІ ст.» містить огляд історії розвитку риторики, полемічної літератури у системі жанрів літературного процесу кінця ХVІ – першої половини ХVІІ ст.

У другому розділі дослідження «Навіколоунійна полеміка в українській літературі» досліджено постаті Іллі Мороховського, Іпатія Потія в контексті полемічної літератури межі ХVІ–ХVІІ ст., зокрема використано напрацювання автора про постать митрополита. Руслан Федорович акцентує увагу на різних підходах до портрета Іпатія Потія. Стосовно проблем дослідження спадщини цього письменника можна було б долучити і праці історика Л.Тимошенка.

Р.Ф. Ткачук послуговується різними підходами до вивчення полемічної літератури, розглядає твори Іллі Мороховського в риторичному та герменевтичному аспекті, в тексті «*Paregoria albo utulenie uszczypliwego lamentu*

mniemanej Cerkwie Świętej Wschodniej zmyślonego Theophila Ortologa» аналізуються авторське світосприйняття та текстова комунікація, а в творі Лева Крєвзи «Obrona Jedności Cerkiewney» вивчається техніка асертивної нарації. Частина текстів, розглянутих в дисертації, фактично тільки вводиться в науковий обіг, опис змісту, цитати уможливають знайомство широкого кола читачів з творчістю унійних письменників, таких як Ілля Мороховський. До цього ж розділу долучено потрактування католицького погляду на історію церковного розколу 1054 р. у книзі «Discurs o początku rozerwania Cerkwie Graeckiey od Kościoła Rzymyskiego, y kto był tego przyczyną».

У третьому розділі «Літературна полеміка 20-х рр. XVII ст.: у колі політики і релігії» Р.Ф.Ткачук розглянув інтеграційний зміст реформ митрополита Йосифа Веляміна-Рутського на Київській митрополічій кафедрі у контексті розвитку літературно-релігійної полеміки, виокремив проблеми міжконфесійного діалогу. Ренесансні та реформаційні прийоми та риторичні особливості полеміки розглянуто на матеріалі кількох текстів цього періоду: книга «Sowita wina», трактат «Examen Obrony, to jest odpis na script, Obrona Werificatij nazwany, w którym się zgromadzenie Wilenskie Zejścia Ducha iustificuie, że nie popadło w Sowitą Winę, sobie zadaną», книга «Ustawy Świętego Oycy Naszego Bazylego Wielkiego. Tudzież uwagi i nauki duchowne przez Jozefa Welamina Ruckiego metropolitę całej Rusi zebrane», твір Тимофія Симоновича «Proba Verificatıey Omylney. Y dowod swowoleństwa małoślychanego Czerncow, y ledynomyślnych Bractwa Wileńskiego» та твір Антонія Селяви «Antelenchus, to jest odpis na skrypt uszczypliwy zakonnikow cerkwi Ś. Ducha, Elenchus zwany».

Відповідно четвертий розділ присвячено дослідженню унійної апологетики 40-х років XVII ст. Автор розглянув герменевтичні аспекти доведення першості Римської кафедри у книзі Івана Дубовича «Hierarchia abo o zwierzchności w Cerkwi Bożej» та богословський прототекст і художній вимір книги Пахомія Войни-Оранського «Zwierciadło albo zasłona naprzeciw uszczypliwey Perspektywie». Р.Ф. Ткачук слушно виокремлює риси барокового стилю, аналізуючи художні засоби, якими послуговувався Пахомій Война-Оранський.

Р.Ф.Ткачук опрацював великий масив текстів давнього письменства, проаналізувавши риторичні особливості, історико-культурний контекст написання полемічних творів. Монографію супроводжує іменний покажчик. Можна було б подати переклад цитат українською мовою, що зробило б прочитання тексту розвідки стрункішим, оскільки окремі вислови і назви творів подано в перекладі, а більшість цитат і назв фігурують мовою оригіналу. Висновки до роботи науково викладені, обґрунтовані.

Загалом наукова праця Руслана Федоровича Ткачука «ПОЛЕМІЧНА ТРАДИЦІЯ УНІЙНИХ ПИСЬМЕННИКІВ КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.: ДОБА І ПОСТАТІ, ТЕКСТ І ПРОТОТЕКСТ, РИТОРИКА І ПОЕТИКА» уможливає подальше перепрочитання української польськомовної полемічної літератури, подає перспективи подальшого дослідження міжконфесійної полеміки. Текст монографії на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук стилістично вправний, науково обґрунтований, розкриває авторське бачення проблеми.